

En kvalitativ studie om hur barns delaktighet förverkligas i utredningarna inom barnskyddet

Camilla Salomaa

Jenni Rantanen

Examensarbete
Det sociala området
2012

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Det sociala området
Identifikationsnummer:	3711 & 3712
Författare:	Jenni Rantanen & Camilla Salomaa
Arbetets namn:	En kvalitativ studie om hur barns delaktighet förverkligas i utredningarna inom barnskyddet
Handledare (Arcada):	Arla Cederberg
Uppdragsgivare:	
<p>Sammandrag:</p> <p>Detta examensarbete handlar om barns delaktighet i utredningarna inom barnskyddet. Syftet med studien är att undersöka hur barns rättigheter till delaktighet förverkligas i utredningarna av barnskyddsärenden. Forskningsfrågorna i studien är 1) Hur kan barn vara delaktiga i ärenden som gäller dem själva? 2) Vilka metoder används av de professionella då barnet hörs? 3) Hur skiljer sig arbetsmetoderna i arbetet med barn i olika åldrar? 4) Vilka omständigheter inverkar på kvaliteten på arbetet? Dessa forskningsfrågor har undersökts med hjälp av kvalitativa forskningsmetoder. Som datainsamlingsmetod har använts semistrukturerade intervjuer och materialet bearbetades med hjälp av innehållsanalys. Studien berör barn under 18 år och ämnet granskas ur ett personalperspektiv. Undersökningen är avgränsad till en stad i södra Finland. Respondenterna var fem till antalet varav alla jobbar inom barnskyddet. I den teoretiska delen i arbetet behandlas barnskydd, barns delaktighet, hur barn och familjer skall bli bemötta samt arbetsmetoder som används i barnskyddsarbetet. Resultaten i undersökningen påvisar att utgångsläget för arbetet är att barnet hålls i fokus. En tillitsfull relation mellan klienten och den professionella är grunden till ett gott samarbete. Respondenterna använder sig av funktionella arbetsmetoder i arbetet med barnen. Respondenterna har tillgång till ett stort urval av arbetsmetoder men brist på tid och resurser utgör den största utmaningen inom barnskyddsarbete.</p>	
Nyckelord:	Barnskydd, delaktighet, bemötande, arbetsmetoder, funktionell
Sidantal:	48
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	20.11.2012

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Social services
Identification number:	3711 & 3712
Author:	Jenni Rantanen & Camilla Salomaa
Title:	A qualitative research on children's participation in the investigations in child protection
Supervisor (Arcada):	Arla Cederberg
Commissioned by:	
<p>Abstract:</p> <p>This degree thesis deals with children's participation in the investigations in child protection. The purpose of this study is to examine how children's rights to participation actualize in investigations of child protection cases. The research questions of the study are: 1) How can children be involved in matters that concern them? 2) What methods are used by the professional when the child is heard? 3) What are the differences in the use of working methods for the child's age? 4) What factors affect the quality of work? These research questions are answered with qualitative research methods. Semi structured interviews were used as data collection method and the material was processed using content analysis. The study deals with children under 18 years and the subject was examined from the perspective of the personnel. The study is limited to a city in southern Finland. Respondents consist of five people, all of whom are working in child protection. The study is based on theory about child protection, child participation, how children and families should be treated as well as practices used in child welfare. The result of the investigation shows that the initial position of child welfare work is that the child is kept in focus. A trusting relationship between the client and the professional is the basis for good cooperation. Respondents use functional methods to work with the children. The respondents have access to a wide range of practices, but lack of time and resources is the biggest challenge in child protection work.</p>	
Keywords:	Child welfare, participation, encounter, working methods,functional
Number of pages:	48
Language:	Swedish
Date of acceptance:	20.11.2012

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Sosionomi Amk
Tunnistenumero:	3711 & 3712
Tekijä:	Jenni Rantanen & Camilla Salomaa
Työn nimi:	Kvalitatiivinen tutkimus lasten osallisuuden toteutumisesta lastensuojelun selvitystyössä
Työn ohjaaja (Arcada):	Arla Cederberg
Toimeksiantaja:	
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Tämä opinnäytetyö käsittelee lasten osallisuutta lastensuojelun selvitystyössä. Tämän työn tarkoituksena on selvittää miten lapsen oikeus osallisuuteen toteutuu lastensuojelutyössä. Työn tutkimuskysymykset ovat: 1) Miten lapset voivat olla osallisina heitä koskevissa asioissa? 2) Mitä menetelmiä työntekijät käyttävät lapsen kuulemiseen? 3) Miten lapsen ikä vaikuttaa työmenetelmien valitsemiseen? 4) Mitkä olosuhteet vaikuttavat työn laatuun? Edellä oleviin kysymyksiin vastataan kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän avulla. Aineisto kerättiin puolistrukturoidulla haastatteluilla ja analysoitiin sisällönanalyysin avulla. Tutkimus koskee alle 18- vuotiaita lapsia ja aihetta tarkastellaan henkilökunnan näkökulmasta. Tutkimus on rajattu eteläsuomalaiseen kaupunkiin. Haastateltuja on viisi joista kaikki työskentelevät lastensuojelussa. Opinnäytetyön teoreettinen osa käsittelevät lastensuojelua, lasten osallisuutta ja asiakkaan asianmukaista kohtaamista sekä lastensuojelutyössä käytettyjä työmenetelmiä. Tutkimustulokset osoittavat että lapsi lähtökohtaisesti pidetään työn keskiössä. Luottamuksellinen suhde asiakkaan ja työntekijän välillä on avain hyvään yhteistyöhön. Työntekijät käyttävät toiminnallisia menetelmiä työssä lasten kanssa. Haastatelluilla on käytettävissään laaja valikoima apuvälineitä mutta ajan puute luo suurimman haasteen työhön.</p>	
Avainsanat:	Lastensuojelu, osallisuus, kohtaaminen, työmenetelmä, toiminnallinen
Sivumäärä:	48
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	20.11.2012

INNEHÅLL

1	INLEDNING	7
1.1	Bakgrund	7
1.2	Syfte, frågeställningar och avgränsningar	8
1.3	Centrala begrepp	8
2	LITTERATURSÖKNING OCH TIDIGARE FORSKNING	9
2.1	Tidigare forskning	9
3	TEORETISK REFERENS RAM	15
3.1	Barnskydd	16
3.2	Barns rätt till delaktighet	17
3.3	Bemötande av barn och familjer i utsatta livssituationer	19
3.4	Funktionella arbetsmetoder i barnskyddet	21
4	METOD	24
4.1	Metodval	24
4.2	Urval av enheter	25
4.3	Bearbetning och analys	25
4.4	Validitet och reliabilitet	26
4.5	Etiska reflektioner	27
5	RESULTATREDOVISNING	28
5.1	Delaktighet	28
5.2	Bemötande	29
5.3	Funktionella arbetsmetoder	31
5.4	Tid och resurser	32
6	ANALYS	34
6.1	Hur kan barn vara delaktiga i ärenden som gäller dem själva?	34
6.2	Hur klienten blir bemött	35
6.3	Vilka metoder används av de professionella då barnet hörs?	36
6.4	Vilka omständigheter påverkar kvaliteten på arbetet?	37
7	AVSLUTANDE DISKUSSION	38
	KÄLLOR	40

BILAGA 1 Följebrev

BILAGA 2 Informerat samtycke

BILAGA 3 Anhållan om forskningslov

BILAGA 4 Intervjuguide

BILAGA 5 Haastattelurunko

1 INLEDNING

Intresset för denna undersökning väcktes efter många diskussioner om barns delaktighet inom barnskyddet under utbildningens gång och en nyfikenhet över hur barn i verkligheten blir hörda och sedda inom barnskyddet. Därmed kontaktade vi en socialarbetare på ett skyddshem och under en träff med henne väcktes tanken om att intervjua de professionella som jobbar med barnskyddsklienter. I arbetet valde vi att lägga tyngdpunkten på barns delaktighet och vilka arbetsmetoder de professionella använder sig av för att se och höra barnet. Bestämmelserna gällande barns och anhörigas medbestämmanderätt har förtydligats och socialarbetaren tyckte att de kunde dra nytta av en undersökning gällande detta tema.

Examensarbetet består av sju kapitel och är indelat enligt följande. I det första kapitlet redogör vi om orsaken till att vi valt detta tema. Bakgrunden består av den senaste statistiken för att belysa hur många människor som berörs av barnskyddet. Även syfte, frågeställningar, avgränsningar och centrala begrepp tas upp i detta kapitel. Andra kapitlet består av den tidigare forskningen och i det tredje kapitlet redogör vi för den teoretiska referensramen. Metodval samt etiska reflektioner beskrivs i kapitel fyra. Resultatet redovisas i kapitel fem och analyseras i kapitel sex. Det sista kapitlet består av en avslutande diskussion.

1.1 Bakgrund

”2010 var 10 003 barn omhändertagna. Av dessa var 3 432 brådskande placerade. Antalet omhändertagna barn minskade med drygt 2 procent från föregående år, antalet brådskande placerade barn ökade med 21 %. Under 2010 var sammanlagt över 17 064 barn och unga placerade utanför hemmet, vilket är drygt en procent mera än föregående år. År 2009 däremot minskade antalet placerade barn och unga för första gången sedan år 1991”. Sammanlagt var över 78 500 barn och unga klienter inom barnskyddets socialarbete eller omfattades av stödåtgärder inom öppenvården. År 2010 gjordes sammanlagt 88 347 barnskyddsanmälningar. Antalet ökade med 11 procent jämfört med år 2009. Anmälningarna gällde totalt 57 766 barn, vilket är 8,4 procent mer än året innan.

Barnskyddsanmälningarna gällde i betydligt högre grad barn i åldrar över 13 år. Av de placerade barnen är fler pojkar än flickor. (Stakes. www.stakes.fi hämtad 17.9.2012)

I och med att barnskyddslagen reviderades år 2007 har barnets och familjernas delaktighet framhållits som en allt mer viktig del av barnskyddsarbetet. Barnskyddslagen (417/2007) 4 kap 20§ Utredande av barns åsikt och hörande av barn: ”*Då barnskydd genomförs skall barnets önskemål och åsikt utredas och beaktas enligt barnets ålder och utvecklingsnivå. Barnets åsikt skall utredas finkänsligt samt så att det inte onödigt skadar relationerna mellan barnet och föräldrarna och andra personer som står barnet nära. Sättet att utreda barnets åsikt och dess huvudsakliga innehåll skall antecknas i de barnskyddshandlingar som rör barnet*” (Taskinen 2007 s. 108).

1.2 Syfte, frågeställningar och avgränsningar

Syftet med vårt examensarbete är att undersöka hur barns rättigheter till delaktighet förverkligas i utredningarna av barnskyddsärenden.

Frågeställningar:

Hur kan barn vara delaktiga i ärenden som gäller dem själva?

Vilka metoder används av de professionella då barnet hörs?

Hur skiljer sig arbetsmetoderna i arbetet med barn i olika åldrar?

Vilka omständigheter inverkar på kvaliteten på arbetet?

Vi har avgränsat vår undersökning till en stad i södra Finland där vi intervjuat fem personer, varav fyra familjearbetare och en socialarbetare, som jobbar inom barnskyddet med att reda ut barnskyddsärenden. I vårt examensarbete har vi valt att använda oss av termen *barn*, då vi avser alla minderåriga personer som är under 18 år. För att skydda respondenternas anonymitet kommer vi att i texten använda benämningen *professionell*.

1.3 Centrala begrepp

Centrala begrepp i detta examensarbete är barnskydd, delaktighet, bemötande och funktionella arbetsmetoder

2 LITTERATURSÖKNING OCH TIDIGARE FORSKNING

Vi använde oss av relativt många sökord på svenska men även samma ord på finska och engelska. Vi sökte bland annat med de svenska orden delaktighet, bemötande, barnskydd, arbetsmetoder, trygghet, dialog, handlingskompetenser, arbetsmetoder och att höra. Vi har sökt på Google Scholar där vi hittade ett Pro gradu arbete om att stärka barns delaktighet i barnskyddsarbete, vi har även sökt material från databasen Academic Search Elite, SAGE och SweMed+, men tyvärr gav dessa inte så många träffar som vi hade förväntat oss. Vi använde oss av sökorden arbetsmetoder, funktionell, barnskydd och kreativitet i olika kombinationer och former, även på finska och engelska. Vi hittade ingen relevant litteratur med dessa sökord.

Vi har läst igenom andra examensarbeten från det sociala området och uppsökt relevanta källor från källförteckningen. Vi har även använt oss av Pro gradu arbeten som vi hittat på internet.

2.1 Tidigare forskning

Elina Ukkola från Kuopio universitet har skrivit en Pro Gradu år 2007, arbetet handlar om att förstärka barns delaktighet inom barnskyddet (*Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelun huoltosuunnitelmatyössä*). I arbetet tar Ukkola upp barns rätt till delaktighet och omständigheter som kan försvåra chansen till delaktighet. Det är viktigt att arbetet utgår från barnen och att det inte bara är de vuxna som bestämmer om ärenden som egentligen mest påverkar barnen. Nuförtiden är det ännu viktigare att man försöker öka barnens roll i barnskyddsarbete och överhuvudtaget inom socialt arbete. Man skall möta barnet som en individ, d.v.s. som ett subjekt, inte ett objekt. Tyvärr är socialarbetarens tidsresurser alltid begränsade vilket påverkar barnens möjlighet att få vara delaktigt. I den gamla barnskyddslagen var det inte utskrivet lika klart som i den nya barnskyddslagen om barns rätt till delaktighet och rätten till att få sin röst hörd. Den nya barnskyddslagen fokuserar mera än någonsin på barns delaktighet i alla ärenden. (Ukkola 2007 s. 2-5)

Syftet med Ukkolas undersökning är att reda ut barns delaktighet i arbetet som handlar om klientplanen och om det har någon negativ effekt när man använder sig av så många blanketter i mötet med barnen. Ukkola har försökt utveckla blanketterna som används så att barnen känner att de är lätta att förstå och frågorna lätta att svara på. Huvudsakligen är blanketterna där för att stöda socialarbetaren. Man ber alla inblandade fylla i blanketterna på förhand så att man får tillräckligt med tid att fundera på frågorna eller fylla i dem på förhand angående sådana saker som man kanske har svårt att tala högt om. Fast barnen får vara närvarande under träffarna med socialarbetaren så förstår de sällan endast en bråkdel av de saker som diskuteras under träffarna. Ukkolas (2007) åsikt är att man borde koncentrera mera på barnen, man måste förbereda dem ordentligt på förhand så att de vet varför de är där och vad som kommer att diskuteras. Även följderna borde förklaras åt barnen så att de förstår dem på riktigt. Alla socialarbetare borde finna bra arbetssätt som stöd för att inkludera barnen på rätt sätt och i alla situationer där det krävs. (Ukkola 2007 s. 7-11)

Ukkola kom fram till att blanketterna som socialarbetaren använder sig av i samband med utredningarna, stärker barnets möjligheter till delaktighet. Det kan komma fram sådana synpunkter som inte annars möjligen blivit diskuterade. Barnen har varit mycket aktiva att fylla i blanketterna och på det sättet delat med sig av sina känslor och tankar. Problematiken bakom dessa blanketter är tystnadsplikten. Känner barnen att historier och känslor skrivna på papper är tillräckligt säkra? Andra problem angående dessa blanketter som Ukkola försökt utveckla är att det borde finnas olika blanketter för barn och ungdomar. Enligt Ukkolas undersökning är blanketterna till stor hjälp när man skriver en klientplan. (Ukkola 2007 s. 27-29)

Ukkolas undersökning är kvalitativ eftersom den baserar sig på socialarbetarens åsikter och synpunkter. Ukkola har använt sig av temaintervjuer där hon intervjuat sju socialarbetare. Urvalet av respondenter var genomtänkt och därmed var det inte slumpmässigt utvalda personer hon intervjuade. I analysen av det insamlade materialet har Ukkola använt sig av innehållsanalys. Orsaken varför Ukkola valde att intervju socialarbetare var att hon ville lyfta fram deras åsikter angående de nya blanketterna som en arbetsmetod. Två av dem hon intervjuade hade redan använt dessa blanketter i ett år. Socialarbetarna var av lite olika åsikter angående blanketterna. Vissa tyckte att de var bra, vissa tyckte

att de var för tidskrävande. I Ukkolas arbete kommer det fram att alla har olika sätt att arbeta med sina klienter. Dessa blanketter passar inte att använda med alla klienter eftersom alla inte orkar skriva, de föredrar att istället prata. Ibland har socialarbetaren kunnat använda sig av dessa blanketter då klienten själv inte kunnat delta, men genom att fylla i blanketterna har de ändå fått sin röst hörd. (Ukkola 2007 s. 40- 47)

Kaisa-Elina Hotari har år 2007 skrivit en Pro Gradu om barns upplevelser om hur de får sin röst hörd inom barnskyddet (*Kuulluksi tuleminen lastensuojelussa, nuorten kertomana*). Syftet med Hotaris undersökning är att undersöka hur unga upplever att deras åsikter tas i beaktande i barnskyddsarbete. Hotaris arbete är en del av ett riksomfattande projekt vid namnet Lastensuojelun kehittämishanke. Hotari har utfört tre gruppintervjuer med elva stycken 16-18 åringar och har analyserat sitt material med hjälp av innehållsanalys.

Hotari kom fram till att det blivit allt viktigare att barnen och ungdomarna får vara med och påverka, tala eller vara tysta, vara med och få information, vara frånvarande från träffarna ifall barnen så önskar och att få träffa socialarbetaren även om t.ex föräldrarna motsätter sig. Inom barnskyddet har personalen möjlighet att välja olika arbetsmetoder och sätt, arbetsrum och uttrycksformer så att barnen skall ha möjlighet att på bästa sätt få sin röst hörd. När man diskuterar om barnens röst är det viktigt att komma ihåg att barns delaktighet inte bara skall komma fram i sådana situationer där lagen kräver det. Man måste komma ihåg att det handlar om en större helhet. När man undersöker barns delaktighet måste man ta i beaktande hela barnskyddsprocessen och inte bara de bestämda träffarna där en socialarbetare diskuterar med barnet. (Hotari 2007 s. 1-3)

Det viktigaste är att personalen, inom barnskyddet, har som grundtanke att lyssna på barnet och att garantera barnets deltagande. Socialarbetaren måste bygga upp ett förtroende mot barnet och barnet måste känna sig tryggt när han/hon träffar socialarbetaren. Ifall man inte klarar av att skapa ett förtroende känner sig barnet ensamt och utanför och då kan man inte tala om att barnet fått vara delaktigt. (Hotari 2007 s. 6)

Resultatet av Hotaris undersökning är att ungdomarna upplevde att socialarbetaren istället för att hitta på sina egna lösningar skulle stöda barnet att hitta egna resurser och lös-

ningar. Ungdomarnas önskemål om ett gott förtroende och ett öppet samarbete med socialarbetaren kräver mycket av den professionella. Socialarbetaren måste kunna respektera, ha förtroende, samarbeta, vara öppna och ge tid åt barnet. Den professionella måste se barnet som en helhet för att kunna göra ett bra arbete med det. Barnen upplever att de professionella borde komma ihåg fyra viktiga saker. Det första är att man skall komma ihåg att barnet är en människa, det andra är att man skall stöda barnet att hitta sina styrkor och visa att de kan, de tredje är att man skall se barnet, göra det mera deltagande och det fjärde att de skall ha möjlighet att påverka sin egen barndom. (Hotari 2007 s. 79- 80)

Johanna Kiili har gjort en undersökning vars syfte var att redogöra för resurser som möjliggör barns deltagande i samhällelig kontext (*Lasten osallistumisen voimavarat – Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta 2006*) Kiili har varit med om att genomföra ett treårigt projekt vid namnet Lapset asiantuntijoiksi (1999-2002), där målet var att utveckla barns lokala deltagande i sin närmiljö genom att skapa en handlingsmodell som stöder deltagandet. Projektets viktigaste funktion var ett s.k. Barnparlament som påbörjades i alla skolor som befann sig i de områden som projektet pågick, och från en skola har Kiili systematiskt samlat in material för sin undersökning. (Kiili 2006)

Projektet hade flera mål. Det viktigaste målet var att utveckla barns möjligheter till deltagande i sin lokala närmiljö. Meningen var också att skapa en modell som stöder barns deltagande, och som går att stabilisera till området och vid behov användas och tillämpas också på andra områden. Målet med undersökningen var att granska olika villkor för barns deltagande, samt vilka resurser som deltagandet kräver, med hjälp av barns egna erfarenheter och synpunkter. Undersökningen hade också ett barnpolitiskt mål, dvs. att utveckla barns möjligheter till deltagande så att deras egna erfarenheter och synpunkter tas i beaktande redan på gräsrotsnivå. (Kiili 2006)

Materialet samlade Kiili in från en skola där barnparlamentet fungerade. Materialet består av inspelningar av möten, observationer, intervjuer och en forskningsdagbok. Materialet analyserades genom en adaptiv teoretiserande metod.

Resultatet visar att barnparlamentet är ett bra sätt för barn att få delta i sin egen närmiljö. Kiili själv beskriver barnparlamentet som en ny struktur för möjligheter, och

denna struktur bereder nya möjligheter för deltagande. Hon menar dock att resultatet visar bl.a. på att de vuxna (i detta fall i skolan) har mycket stor inverkan på i vilken grad barnen har möjligheter att delta i samhället, dvs. samarbete mellan generationer är av stor betydelse. Vuxna är den resurs som barn behöver för att ha möjlighet till deltagande. Kiilis resultat visar också på kulturella resurser; i vilken grad uppskattas den kunskap som barn producerar, och att kulturella uppfattningar om barndomen utvidgas genom att barn får delta, vara delaktiga i samhället och producera ny kunskap.

Mikko Oranen (2008) har skrivit en rapport gällande barns delaktighet i utvecklingen av barnskyddsarbete (*Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä*). Projektet hade två huvudsakliga mål: För det första ville man undersöka hur barn och unga som är klienter inom barnskyddet kan förstärka sin känsla av delaktighet vad gäller utveckling av barnskyddsarbete och-tjänster. För det andra ville man reda ut vad barn och unga tänker om den nuvarande praktiken inom barnskyddet och på vilket sätt barnen upplevde att man kunde förbättra tjänsterna. (Oranen 2008)

Datat samlades in med fokusgruppdiskussioner där sådana barn som hade någon erfarenhet av barnskydd fungerade som informanter. Datat består av material från fem olika gruppers diskussioner. Resultatet av intervjuerna visar att det går bra att diskutera olika synvinklar gällande barnskyddet med barnen själva och de berättar gärna om sina erfarenheter och åsikter ifall någon vill och orkar lyssna. Därmed menar Oranen att en form av delaktighet kunde vara att bjuda in barn och unga för att i grupp diskutera olika temaområden. Oranen resonerar vidare kring etiska frågor då barnskyddet är ett så känsligt ämne. Som exempel nämns bl.a. krav av samtycke av föräldrar för att barn skall kunna delta i diskussionsgrupper och känslighet och ansvar då man planerar praktiska former av delaktighet och möjliga negativa konsekvenser av barnets deltagande. (Oranen 2008 s. 43)

Forskarna *Mark Francis och Ray Lorenzo* (2002) har i sin artikel (*Seven realms of children's participation*) skilt på sju olika stadier och tankesätt om barns delaktighet i förhållande till vuxna och barnets roll i planering. Artikeln är från *Journal of environmental psychology* och handlar om barns rätt till delaktighet i stadsplanering. Även om denna artikel handlar om stadsplanering menar Oranen (2008) att tillvägagångssätten

även är lämpliga att använda inom barnskyddet. Francis & Lorenzo (2002) beskriver till först det romantiska sättet att tänka, vilket innebär att barnen är framtidens visionärer, barnen skall få planera och tänka utan att vuxna blandar sig i det. Man skall ge barnen rum och möjlighet att komma med egna idéer angående planeringen av omgivningen. Det andra tankesättet handlar om ett sådant tankesätt där de professionella förde fram barnens tankar, men tyvärr var detta ett dåligt sätt eftersom den professionella inte kunde främja barns delaktighet. Det tredje tankesättet handlade om att de professionella skulle producera information om barns utvecklings behov och om sådana saker som är viktiga för barnets uppväxt. Det fjärde tankesättet handlade om inläring och att inläring är det bästa sättet för att barnen skall kunna vara delaktiga. Det femte tankesättet handlar om barns rättigheter och att barn skall ha samma rättigheter som vuxna. I bakgrunden ligger FN:s konvention om barns rättigheter. Det sjätte tankesättet handlade om man skulle behandla barnen lika som man behandlar vuxna och man räknade med att barnen på detta sätt skulle få lika möjlighet till delaktighet som vuxna. Det sista tankesättet handlade om ömsesidighet mellan vuxna och barn, det kräver att de professionella vuxna måste ha ett flexibla sätt att ta barnen med i planerandet. Det är viktigt att synliggöra barnen i vuxnas nätverk och det kräver mycket av de professionella. (Francis & Lorenzo 2002 s. 160-165)

3 TEORETISK REFERENS RAM

I detta kapitel redogör vi för den teoretiska referensramen. Vi utgår från ett socialpedagogiskt perspektiv där delaktighet ligger i fokus. Möjligheten att vara delaktig, att få ta del av och bestämma om ärenden som handlar om en själv i gemenskaper och situationer som har betydelse för en själv är en viktig aspekt i utvecklingen av den egna identiteten. Genom delaktighet lär man sig att vara och leva tillsammans (Oranen 2008). I barnskyddsarbete är det viktigt att barnen verkligen känner att deras åsikter och erfarenheter spelar en viktig roll för den professionella. (Oranen. www.sosiaaliporitti.fi. hämtad: 16.2.2012)

Delaktighet tas upp både i FN:s Barnkonvention, Barnskyddslagen 417/2007 kap. 4, förvaltningslagen 434/3003, Ungdomslagen 27.1.2006/72 och Grundlagen 731/1999 § 6. Enligt Barnkonventionens (60/1991)12. artikel: *”Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.”*

Vi har valt att bygga upp den teoretiska referensramen enligt följande. Eftersom barnskyddet är den kontext som ligger till grund för hela arbetet börjar vi med att redogöra för barnskyddets utgångspunkter. Eftersom delaktighet ligger i fokus både i barnskyddsarbete och i vårt examensarbete är delaktighet ett naturligt val att fortsätta med i följande kapitel. Även om delaktighet så starkt poängteras och är en stor del av allt socialt arbete så tyder både våra egna erfarenheter från fältet och den pågående samhällsliga diskussionen på att barns röst inte hörs i tillräcklig utsträckning. Brådskan och det ökande antalet klienter kan medföra risken att de professionella inte prioriterar barnets erfarenheter, åsikter och rätten att bli hörd. För att möjliggöra delaktighet skall bemötandet av klienten vara ömsesidigt och respektfullt, där av har vi valt att även inkludera bemötande i den teoretiska referensramen i kapitel tre. I kapitlet 3.4 behandlas funktionella arbetsmetoder som de professionella använder inom barnskyddet.

3.1 Barnskydd

FNs deklaration om barnens rättigheter, den så kallade Barnkonventionen, är ett internationellt avtal vars syfte är att garantera alla barn samma rättigheter oavsett, kön, hudfärg eller religion. Enligt konventionen har alla barn i världen samma medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, och barnkonventionen innehåller fyra grundläggande principer: att alla barn har samma rättigheter, att barnets bästa skall beaktas vid alla beslut, att alla barn har rätt till liv och utveckling och att alla barn har rätt att säga sin mening och få den respekterad. Konventionen är lika bindande som en lag, och den tryggar barns rättigheter tillsammans med Finlands egen lagstiftning. (Unicef. www.unicef.se. hämtad: 8.7.2012)

Ifall barnets föräldrar eller annan vårdnadshavare inte klarar av att fostra och sörja för barnet, är det samhällets, dvs. barnskyddets, uppgift att ingripa. Barnskyddsmyndigheternas beslut har alltid sin grund i lagen. Barnskyddet skall alltid ordnas med barnets bästa i fokus, och det ligger på socialarbetarens ansvar att ta hänsyn till vad som är barnets bästa i situationen och reda ut barnets åsikt. *”Barnets bästa innebär inte nödvändigtvis att besluten och lösningarna alltid följer det som barnet själv eller föräldrarna skulle vilja. Barnets åsikter är viktiga när man överväger barnets bästa, men barnets åsikter och barnets bästa är inte nödvändigtvis samma sak. Den anställde gör en utvärdering av barnets bästa enligt lagen, vilket innebär att de som arbetar med barnskydd ibland måste fatta beslut som föräldrarna eller barnet inte är eniga om.”* (Lastensuojelun keskusliitto. www.lastensuojelu.info. hämtad.4.7.2012)

En familj blir klient inom barnskyddet när brådskande barnskyddsåtgärder vidtas till följd av att ett barnskyddsärende väckts eller när beslut fattats om utredning av behovet av barnskydd (26 § i barnskyddslagen). Ett barnskyddsärende kan väckas på tre olika sätt: på ansökan, efter barnskyddsanmälan eller när en socialarbetare eller någon annan anställd inom barnskyddet på annat sätt fått kännedom om ett barn som är i behov av barnskydd. Det skall omedelbart bedömas ifall behovet av barnskydd är brådskande. Socialarbetaren skall senast den sjunde vardagen efter att barnskyddsärendet väckts avgöra om det behövs en utredning av behovet av barnskydd. Tidsgränserna i barnskyddslagen är ovillkorliga. (Stakes. www.stakes.fi. 17.9.2012)

Barnskyddslagen i Finland reviderades år 2007, och *”lagens syfte är att trygga barnets rätt till en trygg uppväxtmiljö, en harmonisk och mångsidig utveckling samt till särskilt skydd.”* (Barnskyddslagen 2007/417, 1kap. 1§). I boken Barnskyddslag (417/2007)-Tillämpningsguide menar Sirpa Taskinen i inledningen (s. 7) att behovet av revisionen bottnade bl.a. i FN:s konvention om barns rättigheter. Hon menar att det har funnits ett behov av att stärka barnets och familjens delaktighet och rättsskydd och att effektivisera myndigheternas samarbete för bättre stöd för familjer. Målet med den nya lagen är effektivare öppenvård, tidigt stöd och förebyggande verksamhet. (Taskinen 2007. s.7)

Det primära ansvaret för barnets välmående och utveckling ligger hos föräldrarna, men myndigheter och samhället bör stöda föräldrarna i deras föräldraskap. I den nya barnskyddslagen 13.4.2007/417 har man bl.a. strävat efter att öka samarbete inom barnomsorgen, trygga mångsidig yrkeskunskap och mera detaljerat och effektivt planera barnskyddet och dess utveckling. I och med att barnskyddslagen reviderades har barnets och familjernas delaktighet framhållits som en allt mer viktig del av barnskyddsarbetet. (Holländer 2008)

3.2 Barns rätt till delaktighet

Barns delaktighet är en av de centrala principerna i barnskyddet och därför måste barn ges möjlighet att påverka saker som berör dem. I den nya barnskyddslagen, (Taskinen 2007 s. 7-8) som trädde i kraft den 1 januari 2008 lyfts det speciellt fram barns och familjens rättigheter till delaktighet inom barnskyddet. Genom att barnskyddslagen reviderades har man velat stärka barnets möjligheter till delaktighet och egen röst i beslutsfattandet. Oberoende av ålder skall barnets åsikter alltid redas ut även om det juridiska hörandet bara gäller barn som fyllt 12 år. (Taskinen 2007 s. 7-8)

Oberoende av barnets ålder är det viktigt att barnet uppmärksammas under hela processen. I barnskyddslagen paragraf 29§ nämns det att barnet alltid har rätt till att träffa en socialarbetare och alla planer angående barnet skall göras i samspel med barnet. Även riktigt små barn har rätt att vara delaktiga, det betyder att ansvaret då ligger hos den vuxna att se till att detta sker. (Oranen. www.sosiaaliportti.fi. hämtad: 16.2.2012)

Delaktighet definieras i två övergripande internationella dokument. Dessa dokument är FN:s standardregler och Världshälsoorganisationens (WHO) klassifikationssystem ICF. Världshälsoorganisationens syfte är att alla människor i världen skall uppnå en så god hälsa som möjligt. I ICF definieras delaktighet som *"en individs engagemang i livssituationer i förhållande till hälsoförhållanden, kroppsfunktioner, och kroppens struktur, aktiviteter och faktorer i omgivningen"*. I denna definition definieras delaktighet utgående ifrån individens engagemang i olika livssituationer. Med engagemang menas, enligt ICF:s definition, deltagande eller förmåga att ta del av något, att vara inkluderad, accepterad, upptagen inom ett livsområde och att ha tillgång till fodrade resurser. (Molin 2004 s.65-66)

I FN:s standardregler definieras delaktighet och jämlikhet som mänskliga rättigheter. Den övergripande tanken i FN:s standardregler är att delaktighet för människor med funktionshinder bäst kan nås *"genom att göra olika miljöer tillgängliga"*. I denna tanke ingår ett starkt medborgarperspektiv (Molin 2004 s.66). I FN:s barnkonvention finns det fyra huvudprinciper angående barns rättigheter. Det är artikel 2, 3, 6 och 12 varav den 12:e handlar om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som gäller honom eller henne. (Unicef. www.unicef.fi. hämtad: 8.7.2012)

Enligt Oranen (2012) handlar delaktighet om rätten att få information om saker som berör en själv. Det kan handla om beslut, planer, handlingar och möjligheter där man själv måste få vara med och påverka. Delaktighet kan bland annat beskrivas enligt en trappmodell. Lägst nere i modellen har personen ingen möjlighet att vara delaktig eller påverka i beslut som berör henne/honom, men ju högre upp man klättrar desto mera möjlighet har man att påverka och man känner sig mera delaktig. Det viktigaste i denna trappmodell menar Oranen (2012) är att barnet själv upplever att det fått vara med och påverka och att barnet upplever att det den sagt har någon betydelse. (Oranen. www.sosiaaliportti.fi. hämtad: 16.2.2012)

För att ett barn skall kunna vara delaktigt krävs det vilja av de anställda att arbeta med barnen, lyssna på dem och ta deras synpunkter i beaktande skriver Oranen (2012). I det praktiska arbetet byggs delaktighet upp av sex olika element. Det första elementet handlar om att barn skall ha möjlighet att delta men även rätt att vägra delta i processer an-

gående det. För det andra skall barnet ha rätt att få ta del av information angående det, det vill säga att man noggrant måste fundera hur man framför informationen till barnet så att barnet förstår det och har möjlighet att ta till sig det. Det tredje elementet handlar om att ta del av arbetsprocessen och enligt det fjärde elementet är det viktigt att barnet får uttrycka sig på sitt eget sätt med sin egen röst. Det femte elementet handlar om barnets möjlighet att få stöd av andra vuxna och anställda så att barnet kan uttrycka sina tankar, eftersom det ibland kan vara svårt att få sagt vad man vill i en situation som är främmande. Det sista elementet handlar om att man skall stöda barnet till att göra självständiga beslut. (Oranen. www.sosiaaliportti.fi. hämtad: 16.2.2012)

När barn får vara med i processen och beslutfattandet ger det en möjlighet för de anställda att sätta sig i barnens situation och tankar och därmed får de direkt feedback på saker som borde ändras eller utvecklas (Oranen 2008 s. 16). Delaktighet, även kallat medbestämmanderätt, betyder att barnet ges möjlighet att uttrycka sig själv och få sin åsikt hörd och på det sättet få möjlighet att påverka beslut som berör en själv. Det betyder inte att barnet bestämmer själv men barnet får vara med om att fatta ett beslut. (Oranen. www.sosiaaliportti.fi. hämtad: 16.2.2012)

Ukkola (2007) menar att socialarbetaren oftast har för lite tid till sitt förfogande, vilket leder till att barn har försämrade möjligheter att vara delaktiga i barnskyddsprocesser. Denna tidsbrist kan också resultera i att de professionella inte har möjlighet att göra tillräckligt kvalitativt arbete med barnet. Besluten görs snabbt och vuxna bestämmer om ärenden som påverkar barnen utan att barnen får medverka. (Ukkola 2007 s. 2-5)

3.3 Bemötande av barn och familjer i utsatta livssituationer

I boken Kommunikation - samtal och bemötande i vården skriver Björn Fossum att bemötande handlar bland annat om människovärde, uppträdande, hjälpsamhet, vänlighet, respekt, information, tonfall och om värme och engagemang (Fossum 2007 s. 35). Bemötande handlar om många olika saker, till exempel hur vi talar till andra människor, hur vi använder vårt kroppspråk och våra ansiktisuttryck. Allt detta spelar en viktig roll i hur man känner att man blir bemött. Känslan av att bli bemött på ett respektfullt vis byggs upp av artighet och vänlighet. Bemötande av andra personer har även mycket att

göra med den egna människosynen. Det är ytterst viktigt att se människan och möjligheterna istället för att bara se problemen. (Fossum 2007 s. 31-33)

En central kompetens inom social-och hälsovården är färdighet till sk. målinriktad interaktion. Enligt Merja Mäkisalo-Ropponen (2011 s. 168) betyder målinriktad interaktion att den professionella hör, ser och upptäcker både verbal och non-verbal (gester, tonfall, tystnad, beröring) kommunikation. Hon menar att den professionella bör lära sig konsten att vara närvarande och känna empati för att kunna tolka och förstå patienten/ klienten. Detta kräver förmåga att se bakom beteendet och upptäcka det faktiska behovet eller känslan. Mäkisalo-Ropponen talar om terapeutisk kommunikation, dvs. kommunikation på ett sätt som lindrar illamåendet och nöden hos klienten, hjälper denne att klarlägga sin situation och dels också möjliggör födseln av positiva känslor i en tung situation. (Mäkisalo-Ropponen 2011 s. 168)

En grundläggande förutsättning vid bemötande är respekt för den professionellas och klientens jämställdhet. Klienten är expert på sitt eget liv, och den professionella är expert inom vissa andra områden, och den professionella kan inte veta vad som är bäst för klienten utan att fråga denne personligen. (Mäkisalo-Ropponen 2011 s. 168) Mäkisalo-Ropponen hänvisar (s.172) till Vuokila-Oikkinen et.al. (2001) , och menar att ifall den professionella bemöter klienten med fokus på problemet eller sjukdomen och endast är intresserad av dem, får hon ett problem till svar. Ifall den professionella dock är intresserad av klienten som person och som en helhet, får hon en berättelse till svar, och klienten berättar också om problemet ifall hon upplever att det är av betydelse. På detta sätt blir bemötandet mera omfattande, klienten känner sig hörd och sedd, och har möjlighet att skapa en ny, positiv berättelse i stället för sin problemcenterade berättelse. (Mäkisalo-Ropponen 2011 s. 172)

Den verbala interaktionen täcker bara ca.10-25% av all kommunikation. Ifall det finns en konflikt mellan verbal och non-verbal kommunikation (dvs. att man säger ett, men uttrycker med non-verbal kommunikation att man menar något annat), vinner non-verbala alltid. Inom social-och hälsovården är det speciellt viktigt att vara medveten om detta, eftersom till exempel en klient som befinner sig i en krissituation är väldigt känslig för tonfall, talesätt och annan non-verbal kommunikation. Kommunikation utan ord sägs vara vårt första och sista språk, och med miner, gester, kroppsspråk, tystnad och

beröring kan man kommunicera också då man inte har ord. (Mäkisalo- Ropponen 2011 s. 178)

3.4 Funktionella arbetsmetoder i barnskyddet

Med hjälp av så kallade funktionella metoder (på finska toiminnalliset metelmät) kan man nå sådana klientgrupper, som annars kan ha svårt att uttrycka sig, som till exempel barn, åldringar eller funktionshindrade. Funktionella metoder får enligt Keränen et.al (2001 s.106) dock inte blandas med kreativa terapier. Konst-, musik- eller dramaterapi får dras enbart av en utbildad terapeut, då det är fråga om en terapiform jämförbar med psykoterapi. Olika kreativa metoder kan dock användas av vem som helst, men då har verksamheten inte terapeutiska mål utan uttryck av personliga erfarenheter eller känslor. Visuella arbetssätt kan underlätta kommunikationen speciellt ifall ämnet är svårt eller känsligt. Ju mindre barn det är fråga om, desto mera begränsade är deras möjligheter att uttrycka sig i ord och att få rita eller måla sina erfarenheter eller känslor ter sig naturligare. Olika färdiga kort eller bilder kan också användas ifall klienten upplever det lättare att inte själv behöva skapa. Effekten i bilder ligger i deras förmåga att öppna en väg in i det undermedvetna och väcka olika känslotillstånd. Bilder går förbi rationellt tänkande och påverkar direkt känslor. Kreativitet definieras som en förmåga att skapa något nytt, inte nödvändigtvis nytt för andra men nytt för personen själv. Kreativitet hjälper människan att hantera även svåra situationer, och spelar en roll i att upprätthålla den psykiska balansen och förhindra kriser. Kreativ, skapande verksamhet är öppet och okontrollerbart i den bemärkelsen att verksamheten oftast inte har gränser vad gäller den slutliga produkten. Under processens gång kan olika faktorer inverka på åt vilken riktning processen styrs. Många händelser och erfarenheter som personen redan glömt eller förträngt kan få uttryck i det som skapas. (Keränen et.al 2001)

Pesäpuu ry är en organisation inom barnskyddet som grundades år 1998. Föreningen är en barnskyddsorganisation som upprätthåller ett landsomfattande center som är specialiserat på barnskyddet. Organisationen producerar till exempel konkreta arbetsredskap till barnskyddsarbetet. Pesäpuu ry:s mål är att främja barnperspektivet i barnskyddet. (Pesäpuu ry 2010 www.pesapuu.fi. hämtad: 16.2.2012) Nedan beskriver vi några av Pesäpuu ry:s konkreta arbetsredskap som vardagligen används i arbetet inom barnskyddet.

Känslkortet (Nallekortit) kan användas i allt arbete med barn, men inom barnskyddet använder man dem till exempel som uppvärmning i början av ett samtal med ett barn, eller när samtalsämnena tar slut under ett samtal. Känslkortet är även ett bra redskap för föräldrarna när de vill samtala om känslor med sina barn. Kortet kan hjälpa barn att klara av sorg och känslan av förlust, samt hjälpa barnet att komma på sätt som de kan skydda sig själv mot föräldrarnas dåliga beteende. Genom att fundera på sina egna styrkor kan man finna strategier och möjligheter att processera problem, och dessa styrkor kan redan vara till stor hjälp när man stöter på något problem. Genom att använda känslkort kan man berätta hur man mår eller hur man känner sig, till exempel ledsen eller fundersam. Inom barnskyddet kan man till exempel börja träffen med att använda sig av känslkortet och be klienten peka ut ett kort som beskriver dess känsla just nu, på det viset vet också den anställda vad barnet känner. (Pesäpuu Ry 2010 www.pesapuu.fi. hämtad: 16.2.2012)

Styrkekortet (Vahvuuskortit) är ett funktionellt verktyg vars uppgift är att stödja barnets individuella tillväxt och skapa möjligheter till förändring i barnets sätt att fungera och se sig själv. Styrkekortens huvudsakliga syfte är att lära barnen coping färdigheter och att stödja barnets självkänsla. De hjälper barnen att lära sig uppfatta sina egna styrkor men även ge de vuxna ett perfekt tillfälle att ge barnen synlig positiv feedback. Det finns inte ett enda rätt sätt att använda dessa kort, man kan tillämpa dem på flera olika sätt och det är deras rikedom. (Pesäpuu Ry 2010 www.pesapuu.fi. hämtad: 16.2.2012)

Påståendekortet (Väittäjäkortit) är även ett funktionellt verktyg vars uppgift är att uppmuntra barn att berätta om sina åsikter och upplevelser. Kortet kan också användas med vuxna och då är kortens uppgift att få föräldrarna att leva sig in i barnens upplevelsevärld. Kort packen innehåller 92 kort där föräldraskap, uppfostran och gränser, skilsmässor, fosterhem och frågekort är olika teman. Man har försökt göra kortet så att det inte finns ett enda rätt eller fel svar på dem, utan meningen med dem är att få igång en diskussion där man uppmuntrar personerna att berätta om sina åsikter och synpunkter. Från första början var kortet menade för vuxna men passar utmärkt även i arbetet med barn. (Pesäpuu Ry 2010 www.pesapuu.fi. hämtad: 16.2.2012)

Min berättelse- kortet (Mun stoori) baserar sig på en narrativ arbetsmetod vars idé är att bygga sin egen livshistoria. De kan ge en ny insikt om hur och vilken typ av val vi gör i

våra liv. Varje person behöver någon att dela sina tankar och upplevelser med, man kan inte växa och utvecklas ensam. Korten kan användas på många olika sätt, det finns inga speciella regler eller bestämmelser över vad som är rätt eller fel. Med hjälp av korten kan man fundera på sina egna känslor och tankar angående val man gjort i sitt liv som sedan format den man är. Det är viktigt för den vuxna som använder dessa kort som ett hjälpmedel att man lyssnar aktivt och koncentrerar sig fullständigt på barnet. (Pesäpuu Ry 2010 www.pesapuu.fi. hämtad: 16.2.2012)

Sammanfattningsvis kan konstateras att kärnan i hela barnskyddsarbetet ligger i den personliga kontakten med klienten. I den uppdaterade barnskyddslagen (2007/417) poängteras vikten av barnets och familjens aktiva deltagande under hela barnskyddsprocessen. Delaktighet och jämlikhet hör till våra mänskliga rättigheter vilket betyder att också barn skall på åldersenlig nivå ha möjlighet att delta i ärenden som gäller dem själva. För att möjliggöra delaktighet skall den professionella vara medveten om att det viktigaste arbetsredskapet är den egna personligheten och ifall man inte bemöter klienten med respekt är det svårt att bygga upp en tillitsfull relation. Funktionella metoder förstärker barns delaktighet då till exempel barn som har svårt att uttrycka sig muntligt istället har möjlighet att med hjälp av dessa metoder bli hörda.

4 METOD

Den empiriska undersökningen baserar sig på kvalitativa forskningsmetoder, eftersom vi strävar efter att förstå ett visst fenomen. När man samlar in kvalitativa data sägs det att man har ett induktivt förhållningssätt till datainsamling. Det är viktigt att vi inte gör antaganden om slutresultaten, eftersom vi då löper risk för att endast bekräfta dem och inte kunna producera ny information. Därför har vi valt öppna frågor för att ge möjlighet åt respondenterna att beskriva sina tankar och erfarenheter. Man går från empiri till teori och försöker styra den insamlade data så lite som möjligt. (Jacobsen 2007 s. 48-49)

4.1 Metodval

Kvalitativa metoder har sina för- och nackdelar. Till fördelar kan räknas öppenhet, närhet och mångsidighet som bidrar till hög intern validitet. Nackdelar med kvalitativa metoder är att det är resurs- och tidskrävande. Eftersom vi bara kommer att undersöka ett fåtal enheter kan det ställa till med problem gällande generaliserbarheten, alltså den externa validiteten. Vi valde att använda oss av kvalitativa data eftersom vi vill vara så öppna som möjligt till den information som samlas in. Jacobsen beskriver kvalitativa data enligt följande ”*kvalitativa data är empiri i form av ord (meningar, texter och dyl.) som förmedlar mening*” (Jacobsen 2007 s 45).

Vi gjorde en öppen intervju som var semistrukturerad. Vi använde oss av en intervjuguide och bandspelare vid intervjutillfället. Orsaken varför vi använde oss av bandspelare vid intervjutillfället var att i efterhand kunna lyssna på hur respondenterna uttryckte och formulerade sig och för att kunna transkribera intervjuerna så noggrant som möjligt. All data som samlades in är konfidentiell. Enligt Jacobsen är den öppna intervjun lämplig när ett fåtal enheter undersöks, när man är intresserad av vad människor säger och hur människor tolkar och förstår ett visst fenomen. Enligt Jacobsen kan man till exempel använda sig av långa samtal eller observationer av människor eller situationer. (Jacobsen 2007 s. 50)

Materialet samlades in genom att intervjua professionella inom området. I boken *Kvalitativa intervjuer* beskriver Jan Trost att den intervjuade gärna skall uppfatta intervjun

som ett samtal, med vilket han menar att man i ett samtal utbyter åsikter, fakta och känslor. Den som intervjuar tycker Trost dock att inte skall uppfatta intervjun som ett samtal, då meningen är att intervjuaren bara ställer frågor och tar emot informationen utan att själv dela med sig sina personliga uppfattningar. (Trost 2005 s. 34)

Vi anser att en semistrukturerad intervju är det lämpligaste sättet att samla in data för vårt examensarbete eftersom vi vill höra hur de professionella upplever barns delaktighet och vilka erfarenheter de har. Vi valde att använda oss av semistrukturerade intervjuer eftersom vi på förhand gjort upp vissa frågor men vid behov ville vi kunna fråga olika följdfrågor av respondenterna. Vi upplever att vi når en djupare förståelse då vi intervjuar ett fåtal respondenter och har gott om tid till vårt förfogande under intervjun. Då frågorna följer en viss struktur men är till en del öppna, har respondenterna möjlighet att berätta och beskriva sina åsikter och svaren blir mångsidiga och innehållsrika.

4.2 Urval av enheter

I boken *Förståelse, beskrivning och förklaring - en introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete* beskriver Jacobsen (2007 s.120) att de inom kvalitativa metoder är omöjligt att undersöka många olika enheter på grund av att det är så tidskrävande, det insamlade materialet blir alltför enormt och materialet blir omöjligt att analyseras på ett klokt sätt.

Respondenterna i vårt arbete representerar olika yrkesgrupper, med diverse utbildningar inom den sociala sektorn. Som avsikt var att respondenterna skulle inneha olika typer av utbildning för att få fram olika perspektiv och variation i arbetsmetoderna. Respondenterna var till antalet fem stycken och eftersom xxxx-stads chef för barnfamiljearbete hade kunskap om personalens erfarenheter fick chefen välja ut respondenterna. Vi ansåg att vi på detta sätt fick sådana respondenter som hade värdefull kunskap gällande temat.

4.3 Bearbetning och analys

Efter intervjuerna transkriberades materialet och delades upp i kategorier. Transkriberingen var en lång process men blev ett av de viktigaste stegen i arbetet med tanke på den senare analysen.

När man samlat in kvalitativ data finns det flera olika sätt att analysera materialet på. Det finns tre olika analysmetoder: innehållsanalys, narrativ analys och kontextuell analys. Vi har valt att använda innehållsanalys för att bearbeta materialet. Innehållsanalys går ut på att dela upp materialet i några kategorier som fångar det viktigaste i intervjun. Efter att vi delat upp materialet i kategorier belyser vi dem med hjälp av citat från intervjuerna. Vårt insamlade material analyseras med hjälp av innehållsanalys och tolkas i förhållande till forskningsfrågorna. Vi valde att använda vår intervjuguide till hjälp när vi delade upp materialet i kategorier. Med hjälp av innehållsanalys kategoriserar man data och efter det försöker man hitta samband mellan kategorierna. Jacobsen beskriver vissa bestämda faser som genomgås i en innehållsanalys: kategorisering, fylla kategorierna med innehåll, räkna hur ofta ett tema nämns, jämföra intervjuer och söka efter förklaringar till skillnader. Kategoriseringen gjordes redan då intervjuguiden utformades vilket sedan var till hjälp vid bearbetningen och analysen. (Jacobsen 2007 s. 134-139)

4.4 Validitet och reliabilitet

Validitet innebär att man faktiskt mäter det man planerat att mäta. Jacobsen (2007) skiljer på intern validitet och extern validitet. Intern validitet handlar om ifall resultaten kan uppfattas som riktiga. Jacobsen (2007) menar att man i innehållsanalys riktar uppmärksamheten mot sådana fenomen som är gemensamma för flera personer. Extern validitet kan också kallas för generaliserbarhet då man granskar om resultatet kan generaliseras till andra enheter som inte har undersökts. (Jacobsen 2007 s. 156-166) Vår undersökning kan anses ha relativt hög intern validitet eftersom vi har fått relevanta svar på de frågor vi ställt under intervjuerna och forskningsfrågorna har blivit besvarade. Vi anser att ifall undersökningen skulle göras på nytt på samma grunder skulle svaren i stort sätt vara likadana. Detta betyder även att den externa validiteten kan anses vara relativt hög. Även om vi anser att den externa validiteten är relativt hög ter det sig naturligt att det finns olika nyansskillnader i svaren beroende på utbildning, arbetserfarenhet, infrastruktur och mängden invånare i staden. Därför kan resultatet inte direkt överföras till någon annan stad. Inom samma stad till exempel på en annan enhet är generaliserbarheten naturligtvis mycket större eftersom utgångsläget är detsamma.

Reliabilitet handlar om huruvida undersökningsmetoden har påverkat resultatet. Jacobsen (2007) menar att resultatet kan påverkas av undersökareffekt och kontexteffekt. Undersökareffekt handlar om att den som blir intervjuad kan påverkas av intervjuaren. Tyvärr är det omöjligt att kontrollera undersökareffekten men det är viktigt att man är medveten om att det kan lägga en skugga på resultatet. Kontexteffekten handlar om den omgivning där undersökningen utförs i. (Jacobsen 2007 s. 169-171) I vårt fall var kontexten mycket naturlig eftersom den utfördes på respondenternas egen arbetsplats. Också undersökareffekten försökte vi medvetet minimera genom att alla intervjuer följde samma mönster och vi försökte undvika att låta den egna personligheten påverka situationen.

4.5 Etiska reflektioner

I vår undersökning har vi följt forskningsetiska riktlinjer genom att vi valt att intervjua socialarbetare och inte barn för att undvika att lyfta fram eventuella trauman som barn bär med sig. Vi kommer att skicka ut ett följebrev åt våra respondenter med en blankett på samtycke som respondenterna bör underskiva där de informeras om att deltagandet är frivilligt, alla svar behandlas anonymt och återgivs korrekt, och att data endast kommer att användas till vårt examensarbete. Vi kommer att förstöra allt material efter att vårt examensarbete är färdigt. Intervjuerna utfördes både på finska och svenska och för att skydda respondenternas identitet har vi valt att översätta alla citat till finska. Översättningarna är gjorda så att meningen i citaten skall förbli den samma på båda språken men vissa språkliga nyanser kan utebli, innehållet är dock det samma.

5 RESULTATREDOVISNING

I detta kapitel redovisas för resultaten från den empiriska undersökningen. Resultaten introduceras och belyses med citat och respondenternas anonymitet skyddas genom att inte använda deras namn, därmed kommer respondenterna presenteras med siffrorna 1-5. Resultatet presenteras utgående från följande huvudkategorier: delaktighet, bemötande, funktionella arbetsmetoder och tid och resurser.

5.1 Delaktighet

Barns delaktighet är en av de mest grundläggande aspekterna inom barnskyddet. Strävan är att barnet skall vara delaktigt under hela processen, och oberoende av barnets ålder skall han/hon bli hörd i ärenden som berör honom/henne. Enligt resultaten var alla respondenter eniga om att det viktigaste är att barnet hålls i fokus. Resultaten visar att alla respondenter var av samma åsikt om att det är viktigt att barnet inte bara fysiskt deltar, utan att barnet verkligen känner sig delaktigt:

”No, se tarkoittaa sitä että lapsi on meidän asiakas. Ja se on kokoajan semmoisessa fokuksessa ja pitää pitää mielessä että me katsotaan koko ajan asioita lapsen näkökulmasta. Ja totta kai selvitysten yhteydessä aina tavataan lapsia ja lapsen ikätason mukaan sitten selvitetään lapsen omaa näkemystä.”

Respondent 5 och 2 poängterar vikten av att barnet, men även att familjen förstår vad hela barnskyddsprocessen går ut på:

” No se että lapsi ja perhe ovat tietoisia koko prosessista. Heidän täytyy tietää miksi me ammattilaisina ollaan siellä ja mihin me toiminnalla pyritään, että he itse ovat työskentelyssä osallisina ja että he voivat vaikuttaa asioiden kulkuun.”

”Tottakaihan me otetaan koko perhe mukaan, eihän se onnistukaan pienen lapsen kohdalla kuin vanhempien kautta, mutta lapsihan siinä on se jonka hyvinvointi on se oleellinen.”

Respondent 3 som jobbar som familjearbetare beskriver sin roll som budbärare mellan klienten och socialarbetaren. Respondenten har upplevt situationer där klienten haft svårt att uttrycka sig under mångprofessionella möten och har därmed varit den som fört fram barnets åsikter.

Enligt resultaten ansåg alla respondenter att det är en stor skillnad på barnets ålder angående hur man försöker göra barnet delaktigt i familjen. För en tonåring kan det handla om att man sitter och talar med dem, gör möjligtvis något praktiskt, medan det med småbarn och delaktighet handlar om att ta barnet i famnen och ta hänsyn till lite andra saker. Det kan till exempel handla om att se om barnet får den krävda vård och omsorg som barnet behöver just då i det utvecklingsskede, det handlar även om samspelet mellan föräldrar och barn. Ifall det finns uppenbara brister i dessa måste man börja fundera på stödåtgärder som skulle korrigera dessa problem. Majoriteten av respondenterna ansåg att det är viktigt att barnet inte behöver vara med i alla diskussioner där man diskuterar föräldrarnas problem. Ett exempel kan vara ifall föräldrarna har ekonomiska problem eller problem med missbruk. Respondenterna ansåg att det är viktigt att erbjuda tid för föräldrarna att tala utan att barnet är närvarande på grund av att diskussionsämnet är sådant som barnet inte behöver ta ställning till.

5.2 Bemötande

Även bemötande är en viktig grundprincip då man jobbar med människor i utsatta livssituationer, och speciellt viktigt är det att bygga upp en tillitsfull relation mellan klienten och den professionella. Detta har många respondenter upplevt som något de i sitt arbete lyckats med då barnet kommer emot vid ytterdörren och visar att den professionella är välkommen. Ibland har respondenterna upplevt situationer där de tyckt att barnet blivit manipulerat av föräldrarna. Föräldrarna verkar ha övertygat barnet om att de professionella är någonslags fiender som man inte får prata med. Barnet har svårt att se att de professionella kommer för att hjälpa, utan är lojalt mot sina föräldrar.

Resultaten visar att respondent 1 ser vikten av att tala till barnet istället för att fråga av föräldern och tala över barnets huvud. Respondenten menar även att det non-verbala är minst lika viktigt som det verbala i mötet med en klient:

”...eli jos minä ajattelen ihan kaksivuotiasta nyt, niin kyllähän se on hän ketä minä odotan siellä ensimmäiseksi näkeväni ja annan huomioni hänelle ovesta mennessä: hei ihana että sinä olet täällä, mahtavaa nähdä sinut, eli tulen sinua varten”

”...niin on se kokonaisuus, kuinka siellä ollaan, tehdään, puhutaan ylipäättänsä siis ilmeet, eleet ja kaikki nämä myös tulkitaan”

Enligt resultatet vill respondent 1 i sitt arbete bemöta klienter i tonåren med respekt och visa genuint intresse för den ungas åsikter och känslor:

”...niin sillä lailla tasavertaisena jos ollaan kotona ja on äiti ja nuori 16-vuotias, vaihdetaan niitä kuulumisia ja mitä ovat tehneet tässä välillä, niin aina muistaa se että se ei ole se aikuinen ykkönen, vaan oikeasti ettei se jää se nuorikaan sinne hiljaiseksi sivulle jos hän ei osallistu, niin aina se että: ”hei mitä sinä ajattelet, miltä tämä sinusta kuulostaa, mitä sinä haluat sanoa tähän?””

Respondent 4 berättar att det är viktigt att man även ger barnen möjligheten att träffa de professionella utan föräldrarnas närvaro på grund av det många gånger känns friare för barnen att prata utan att någon av föräldrarna är med på plats och hör på. Respondent 5 anser att det är bra om föräldrarna är med under första träffen men att ifall det passar barnet så träffas man eventuellt nästa gång utan föräldrarna.

Resultatet påvisar att respondenterna ibland träffat familjer där rädslan att de professionella tar bort barnet är så stor att den första uppgiften för den professionella blir att motivera familjen till samarbete. Denna rädsla kan även finnas i sådana familjer som själv bitt om hjälp. I sådana familjer kan det ta en längre tid före man kan öppna sig och ta emot hjälp från de professionella.

I klientkontakten är det viktigt att den professionella är både psykiskt och fysiskt närvarande. Det att man fysiskt är närvarande men inte psykiskt kan rasera ett arbete som annars skulle vara bra.

5.3 Funktionella arbetsmetoder

Enligt resultaten använder alla respondenter sig av funktionella metoder i arbetet med barn. De är eniga om att det många gånger är lättare att gå in i ett samtal genom att konkret göra något tillsammans med barnet. Ju mindre barn det är frågan om, desto mera begränsade möjligheter har de att sätta namn på känslor eller beskriva situationer, då behöver den professionella fungerande verktyg för att bjuda in barnet till samtal anser respondent 2:

”Tilanteen kartoittamalla, huomioimalla, leikin, sadutuksen ja narratiivisten menetelmien kautta yrittää sitten saada lasta mukaan. Paljon minä olen läsnä siinä lapsen arjessa ja pyrin tekemään siinä huomioni.”

Respondent 5 och 2 har i sitt arbete märkt att det största hjälpmedlet är den egna personligheten. Man måste vara lyhörd för barnet och kunna avläsa situationen för att arbetet skall bära frukt:

”Paljon asioista ovat intuitiivisia että ei niihin yhtä ainoata valmista mallia ole se pitää elää sen tilanteen mukaan missä mennään... Apuvälineet ei aina ole itse se arvo, vaan se että aikuiset niin myöskin lapsien kohdalla on minun mielestä tärkeä se kohtaaminen ja sen suhteen luominen, joskus se on se haasteellisin että saa sen luottamuksen syntymään”

Många av respondenterna såg att klientens ålder är av betydelse då man jobbar tillsammans med klienten. Med yngre barn använder respondenterna sig av olika konkreta hjälpmedel, till exempel känslkort, bilder och teckningar, medan de konkreta hjälpmedlen spelar en mindre roll i arbete med de äldre barnen/ tonåringarna. Respondenterna upplever att många tonåringar ofta känner sig ensamma och i det fallet är det viktigt att de får tala med en vuxen som bryr sig. Därför är det mera sällan man med tonåringar behöver konkreta hjälpmedel.

Respondent 1 påpekar att det är ytterst viktigt att det finns en mening bakom användningen av alla konkreta hjälpmedel. Man skall dessutom kunna förklara till barnet var-

för man använder det. Respondenterna var av den åsikten att det finns tillräckligt med olika verktyg att använda sig av men att fallgruppen ligger i skolningen av alla dessa olika redskap. Det borde ordnas flera skolningar i hur man skall använda sig av alla hjälpmedel eftersom det finns så många olika sätt att använda dem på. Respondenterna har tillsammans diskuterat och prövat sig fram i hur man skall få största nyttan av dessa hjälpmedel. Ett problem som ligger som grund för att det inte ordnas flera skolningar är att respondenterna inte har tid. Respondent 3 säger att det är viktigt att man lär sig att först använda sig av en metod ordentligt före man börjar pröva på flera metoder. Det finns ingen nytta i att använda sig av 100 olika hjälpmedel om det inte finns någon tanke och kunskap bakom det.

Det har visat sig vara en rikedom för de professionella att jobba i par eftersom de då har tillgång till varandras resurser och kunnande, och på det sättet får de mera innehåll i klientkontakten. Många av metoderna kan användas på flera olika sätt, det finns inga specifika regler för hur de skall användas. Några respondenter påpekar att den enda egentliga regeln är att den professionella inte får tolka till exempel teckningar eller annat som barnet producerat.

5.4 Tid och resurser

Respondenterna känner att då de själva bokar sina möten har de möjlighet att ge alla klienter den tid som behövs, men överlag känner de hela tiden en stress på att prestera och vara effektiva, eftersom det skulle finnas flera klienter som behöver deras hjälp.

”...semmoiset yksittäiset tapaamiset me kyllä aina järjestetään niin et siinä ei tule sitä tunnetta että tämä hetki jää kesken, että nyt pitää lähtee, ei sillä lailla.”

”...se trendi on nyt kauheasti ollut se että, XXXX(stad) ja varmaan muissakin kaupungeissa, että tehkää nopeammin, tehkää tehokkaammin ja kirjoittakaa lyhyemmin.”

En del av respondenterna beskriver en viss klientgrupp som kännetecknas av att behovet av hjälp och stöd är bottenlöst. Under intervjuerna kom det fram att det även finns sådana klienter som verkar göra allt så att träffarna med professionella inte skall förverkli-

gas. Detta upplevs försvåra tidsplaneringen för de professionella då effektiv arbetstid går till spillo då de klienter som vägrar ta emot hjälpen tar tid bort från de klienter som verkligen vill ha hjälp. Respondent 1 beskriver att det även för ens eget välbefinnande är viktigt att det inte hela tiden finns halvfärdiga ärenden som ingen hinner sköta på grund att det är så bråttom.

Resultaten visar att majoriteten av respondenterna hellre jobbar intensivt med en klient/familj än att man har så många klienter att de upplever att man försöker komma snabbt undan för att hinna till nästa klient. Alla respondenter uttrycker att de upplever att kvaliteten på arbetet lider ifall de inte får möjlighet att till 100 % koncentrera sig på en klient i gången.

”... meillä on paine saada aloitettua uusia perheitä koko ajan ja pitäisi olla ikään kuin nopeita ja intensiivisiä nämä jaksot mutta eihän se käy, ei se näin mene.”

Respondent 3 hänvisar till Talentias rekommendation om antalet klienter per professionell och anser att det fokuseras för mycket på bestämmelser och siffror som ofta ligger alltför långt från verkligheten. Respondenten menar att det inte finns flexibilitet och spelrum ifall något skulle hända och familjen plötsligt skulle behöva mera stöd än planerat. I anslutning till detta ämne menar en annan respondent att de borde arbeta dygnet runt för att kunna erbjuda alla klienter den hjälp de skulle behöva. Det kräver tid att skapa en äkta kontakt och tillit mellan den professionella och klienten och tidsbristen och brådskan kan vara väldigt skadlig i den situationen anser respondent 5.

6 ANALYS

I detta kapitel analyseras och tolkas resultaten från den empiriska undersökningen, dvs intervjuerna. Vi har kopplat materialet från intervjuerna med den teoretiska referensramen och tidigare forskning.

6.1 Hur kan barn vara delaktiga i ärenden som gäller dem själva?

Resultaten från vår undersökning visar att barnskyddsarbetet ur de professionellas synvinkel utgår från att barnet och barnets åsikter hålls i fokus. Enligt Taskinen (2007) är det viktigt att barnet och barnets åsikter uppmärksammas under hela processen. Även Hotari (2007) poängterar vikten av att barns delaktighet inte bara skall komma fram i sådana situationer där lagen säger att det är ett måste. Man måste komma ihåg att det handlar om en större helhet.

Vårt resultat sammanfaller med det som Oranen (2012) och Kiili (2006) kommit fram till om vuxnas ansvar, och respondenterna upplever att en av de viktigaste arbetsuppgifterna är att se till att barnet inte bara fysiskt deltar utan även känner sig delaktigt. Det visade sig att vissa respondenter upplevt situationer där klienten haft svårt att uttrycka sig under mångprofessionella möten och den professionella har därmed varit den som fört fram barnets åsikter. Oranen (2012) redogör för sex olika element gällande delaktighet, varav det femte elementet handlar om barnets möjlighet att få stöd av andra vuxna och anställda så att barnet kan uttrycka sina tankar. Eftersom det ibland kan vara svårt att få sagt vad man vill i en situation eller miljö som är främmande ligger det på vuxnas ansvar att se till att barnet hörs.

Vårt resultat visar att till exempel föräldrar i vissa fall kan vara ett hinder för barns möjlighet till delaktighet. Många respondenter beskriver situationer då föräldrarna under inga omständigheter vill träffa de professionella. Det kan handla om familjer som själv bett om hjälp men när hjälpen står vid dörren tar fördomarna makten och familjen vägrar ta emot hjälp i rädsla av att myndigheterna omhändertar barnet. Även Ukkola (2007)

menar att det är viktigt att det inte bara är de vuxna som bestämmer om ärenden som egentligen mest påverkar barnen.

All tidigare forskning som använts i examensarbetet fokuserar på barns perspektiv och deras rätt till delaktighet. Under intervjuerna synliggjordes ett perspektiv som inte behandlas i den tidigare forskningen som använts i arbetet. Vissa respondenter ansåg att det även är viktigt att föräldrarna har möjlighet att tala med den professionella utan att barnet är närvarande. Respondenterna menar att det är viktigt att skydda barn från sådan information som de inte har möjlighet att ta till sig på grund av deras utvecklingsnivå.

6.2 Hur klienten blir bemött

En tillitsfull relation mellan klienten och den professionella anses vara utgångspunkten till ett gott samarbete enligt respondenterna i vår undersökning. Hotari (2007) har kommit fram till att de unga önskar sig ett gott förtroende och ett öppet samarbete med socialarbetaren. Socialarbetaren måste bygga upp ett förtroende mot barnet och barnet måste känna sig tryggt när han/hon träffar den professionella. Mäkisalo-Ropponen (2011) skriver att respekt för den professionellas och klientens jämställdhet är en av de mest grundläggande förutsättningarna vid bemötande. Klienten är expert på sitt eget liv och den professionella är expert inom andra områden vilket leder till att den professionella inte kan veta vad som är bäst för klienten utan att fråga honom/henne.

Resultaten av undersökningen sammanfaller med Mäkisalo-Ropponens (2011) slutsatser vad gäller bemötande av klienter. Mäkisalo-Ropponen redogör för betydelsen av målinriktad interaktion, d.v.s. att den professionella hör, ser och upptäcker både verbal och non-verbal kommunikation. Den verbala kommunikationen täcker endast ca 10-25 % av all kommunikation och ifall det finns en konflikt mellan verbal och non-verbal kommunikation vinner den non-verbala kommunikationen alltid.

Respondenterna beskriver konkret det som vi tycker att kan tänkas vara underförstått i all teori om bemötande som använts i examensarbetet. Respondenterna påpekar att den psykiska närvaron är minst lika viktig som den fysiska närvaron i klientkontakten. Detta sammanfaller med referenslitteraturen och Oranen (2012) menar att det krävs vilja och

aktiv närvaro av de professionella för att bemötande skall vara genuint. Respondenterna menar dock att det inte räcker med den professionellas vilja och kunskap ifall samarbetet inte är ömsesidigt. Ifall föräldrarna har övertygat barnet om att barnet inte får berättas om saker som händer hemma är oftast barnets lojalitet för föräldrarna så starkt att det kräver mycket arbete av den professionella för att skapa ett fungerande samarbete. Den ömsesidiga och respektfulla relationen mellan professionell och klient, som respondenterna i många olika sammanhang nämner kan kopplas till vad Mäkisalo-Ropponen (2011) betonar vad gäller klienter i krissituationer. En familj som är klient inom barnskyddet kan tänkas uppleva en kris då samhället tränger in i ens privata sfär och Mäkisalo-Ropponen (2011) menar att en klient som är i kris är väldigt känslig för non-verbal kommunikation. Kommunikation utan ord sägs vara vårt första och sista språk. Med miner, gester, kroppsspråk, tystnad och beröring kan man kommunicera också då man inte har ord.

6.3 Vilka metoder används av de professionella då barnet hörs?

Det visade sig att de respondenter som hade mindre erfarenhet inom barnskyddet förhöll sig försiktigare till användandet av hjälpmedel. Detta kan kopplas till vad Ukkola (2007) kommit fram till. Hon menar att alla socialarbetare borde finna bra arbetsätt som stöd i arbetet med barn. Vår undersökning tyder på att erfarenheten inom området verkar ha betydelse angående variationen och djupet i användningen av dessa.

Alla respondenter använder sig av funktionella arbetsmetoder i sitt arbete med barn. Med hjälp av kreativa, funktionella metoder kan man nå sådana klientgrupper som annars kan ha svårt att uttrycka sig skriver Keränen (2001). Ju mindre barn det är frågan om desto mera begränsade möjligheter har de att sätta namn på känslor eller beskriva situationer. Med yngre barn använder respondenterna mera konkreta hjälpmedel, medan de med äldre barn kan föra en djupare dialog då den unga har färdigheter att beskriva sina känslor och sin situation. Referenslitteraturen beskriver konkreta hjälpmedel som används av de professionella, men respondenterna upplever att det viktigaste är den egna personligheten.

Respondenterna anser att de inte har tillräckligt med tid att bekanta sig med alla hjälpmedel som finns till förfogande vilket betyder att de inte kan dra största möjliga nytta av dem. I referenslitteraturen beskriver Ukkola (2007) att man skall hitta egna sätt att jobba men respondenterna påpekade upprepade gånger att de inte har tid att sätta sig in i de olika hjälpmedlen som finns. Detta resulterar i att de professionella ibland avstår från att använda dem på grund av osäkerhet.

6.4 Vilka omständigheter påverkar kvaliteten på arbetet?

Respondenterna menar att även om de hela tiden känner stress på att prestera och vara effektiva så synliggörs det inte under enskilda träffar med klienterna. Detta är inte i enlighet med vad Ukkola (2007) beskriver i sitt Pro gradu arbete. Hon menar att det nuförtiden är allt viktigare att man försöker öka barnets roll i barnskyddsarbete, men samtidigt menar hon att socialarbetarens tidsresurser alltid är begränsade, och detta påverkar barnets möjlighet till delaktighet

Det kräver tid att skapa en äkta kontakt och tillit mellan den professionella och klienten och tidsbristen och brådskan kan vara väldigt skadlig i en sådan situation. Respondent 3 menar att det inte finns flexibilitet och spelrum ifall något skulle hända och familjen plötsligt skulle behöva mera stöd än planerat. Talentia, en fackorganisation för högutbildade inom socialbranschen har gett riktlinjer för hur många klienter en professionell högst skall ha inom den sociala branschen. En av respondenten hänvisar till denna rekommendation och menar att Talentias förslag på 15 klienter per familjearbetare är för mycket.

Det visade sig att de respondenter som hade kortare arbetserfarenhet inom barnskyddet hade en mera optimistisk syn på hur de får tiden att räcka till. Utmaningen är att få tillräckligt många hembesök inbokade och trycket är stort då trenden är att arbetet skall utföras snabbt och intensivt. I den referenslitteratur som använts i vårt examensarbete behandlas inte den psykiska närvaron och vikten av att man har tillräckligt med tid till sitt förfogande då man är i kontakt med klienter. Om klienten upplever att den professionella inte psykiskt är närvarande kan detta enligt respondent 5 rasera ett arbete som annars skulle vara bra.

7 AVSLUTANDE DISKUSSION

Detta kapitel innefattar en diskussion kring resultatet vi fick och våra tankar kring arbetsprocessen. Dessutom kommer vi att ge förslag på fortsatt forskning kring detta tema.

Syfte med vår studie var att undersöka hur barns rättigheter till delaktighet förverkligas i utredningarna av barnskyddsärenden. Examensarbetet är ett beställningsarbete och vi hoppas på att verksamheten kan utvecklas på basis av våra resultat. Resultaten av vår undersökning kommer att fungera som feedback på det arbetet som teamet gör. Under den empiriska fasen av examensarbetet har vi fått en ny insikt över hur viktigt det är att aktivt tänka på barn som subjekt. Personligen anser vi att vi kan utveckla vårt eget sätt att arbeta med barn samt stärka deras upplevelser av delaktighet.

Resultaten från vår undersökning visar att respondenterna är medvetna om barns rätt till delaktighet och hur viktigt det är att barnet är aktivt med i alla ärenden som gäller honom/henne. De professionella har teoretisk kunskap och omfattande praktiska färdigheter vad gäller arbetsmetoder och bemötande av barn och familjer. Vår undersökning sammanfaller med det som redan tidigare undersökts inom detta område. Resultatet visar att barnskyddsarbetet utgår från att barnet och barnets åsikter hålls i fokus och att de professionella upplever att de har tillgång till ändamålsenliga arbetsmetoder för att kunna göra ett kvalitativt arbete. Detta sammanfaller med den teori som ligger som grund för detta arbete. Barn skall enligt vårt material ges möjlighet att uttrycka sig men problemet ligger i tidsresurserna. Enligt resultatet upplever de professionella att antalet klienter är för högt i förhållande till den tid de har till sitt förfogande. De professionella upplever att de har mycket jobb som skall utföras på kort tid, men majoriteten menar att stressen inte synliggörs i arbetet med klienterna. De professionella känner stress för att prestera mera och kvaliteten på arbetet lider när allting skall göras så fort som möjligt. Respondenterna berättade att de använder många olika konkreta hjälpmedel i sitt arbete, men tyvärr hade vi svårt att hitta litteratur eller tidigare forskning som skulle ha gett oss ett utgångsläge vad gäller syfte, arbetssätt och erfarenheter av dem.

Vi är nöjda över beslutet att göra en kvalitativ undersökning med intervjuer som metod. Mängden enheter var passlig; materialet var lätt att bearbeta, och svaren var innehållsrika. Många respondenter hade liknande åsikter och erfarenheter vilket vi upplever att ökar trovärdigheten i vår undersökning. Undersökningens generaliserbarhet i ett bredare sammanhang kan man förhålla sig lite försiktigt till, eftersom enheterna i vår undersökning var relativt få. Eftersom bemötande fick en större roll i arbetet än vad vi från början hade tänkt har vi märkt att vi borde ställt fördjupande frågor om bemötande under intervjuerna för att få mera uttömmande svar. Det var även svårt att hitta tidigare forskning om funktionella arbetsmetoder som används inom barnskyddet vilket ledde till att förankringen i teorin blev aningen svag.

Vi upplever att forskningsfrågorna blev innehållsmässigt rikligt besvarade. De professionella har god handlingsförmåga i det praktiska arbetet och innehar en bred variation av funktionella arbetsmetoder som de kan ty sig till vid behov. De professionella använder sig av olika metoder beroende på klienten, klientens situation och behovet. Resultatet visar att kvaliteten på arbetet försämras när tiden inte räcker till.

Med tanke på fortsatt forskning skulle det vara intressant att utreda barns perspektiv angående arbetsmetoder och känsla av delaktighet inom barnskyddet. Detta kunde man göra genom att intervjua barn som är eller har varit klienter inom barnskyddet. Detta kunde ge nya insikter för personalen på barnskyddet.

Vi hoppas att beställaren har nytta av detta arbete och inser att de professionella gör ett gott och viktigt arbete. Vi hoppas på att också annan personal som jobbar med barn kan dra nytta av vårt arbete och inse hur viktigt barns delaktighet är. Vi anser att examensarbetsprocessen varit givande och vi har lärt oss mycket. Dessa insikter har hjälpt oss att utvecklas som socionomer.

KÄLLOR

Fossum, B. 2007. *Kommunikation samtal och bemötande i vården*. Lund: Studentlitteratur. s. 31-34

Francis, M. & Lorenzo, R. 2002. *Seven realms of children's participation*. Journal of environmental psychology 22:a s. 160-165. Hämtad 3.7.2012. Tillgänglig: <http://lda.ucdavis.edu/people/websites/francis/sevenrealms.pdf>

Gustavsson, A. 2004. *Delaktighetens språk*. Lund: Studentlitteratur

Holländer, Anne. *Nya barnskyddslagen 1.1.2008, lagens innehåll och tillämpning* [PowerPoint] hämtad 4.7.2012 Tillgänglig:

http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CFgQFjAB&url=http%3A%2F%2Fsacrista.evl.fi%2Fsacrista.nsf%2F0%2F42AFE04A905CED90C225778A002799B1%2F%24FILE%2Fnya_barnskyddslagen-1.ppt&ei=eWX4T-26G-SM4gSUps3DBg&usg=AFQjCNEFBK9t27IDd9ekYEB1EghEZcCUIg

Hotari, K-E. 2007. *Kuulluksi tuleminen lastensuojelussa nuorten kertomana*. Sosiaalityön pro gradu- tutkielma. Tampereen yliopisto.

Jacobsen, D-I. 2007. *Förståelse, beskrivning och förklaring- introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Keränen, Eija; Nissinen, Pasi; Saarnio, Tuula & Salminen, Mirva. 2001. *Sosiaalialan työn uudet ulottuvuudet*. Tammi Oppimateriaalit.

Kiili, J. 2006. *Lasten osallistumisen voimavarat- tutkimus ipanoiden osallistumisesta*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Jyväskylän yliopisto.

Lastensuojelun keskusliitto: *Grunden till barnskyddet* [www]. Hämtad 4.7.2012. Tillgänglig: <http://www.lastensuojelu.info/se/grunden.html>

- Molin, Martin 2004. *Delaktighet inom handikappområdet- en begreppsanalys*. I: Gustavsson, Anders (red.). *Delaktighetens språk*. Studentlitteratur. s.61-75.
- Mäkisalo-Ropponen, M. 2011. *Vuorovaikutustaidot sosiaali- ja terveysalalla*. Kustannusosakeyhtiö Tammi. s. 222
- Oranen, M. 2012. *Lasten osallisuus*. Lastensuojelun käsikirja. Hämtad: 16.2.2012. Tillgänglig: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi/FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>.
- Oranen, M. 2008. *Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämässä*. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 7.
- Pesäpuu Ry. 2010. *Toiminnalliset välineet*. Hämtad: 16.2.2012. Tillgänglig: <http://verkkokauppa.pesapuu.fi/kategoria/4/korttisarjatpelit>.
- Stakes. *Statistikrapport 29/2011*. Hämtad: 17.9.2012. Tillgänglig: http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr29_11.pdf
- Taskinen, S. 2007. *Barnskyddslag (417/2007) Tillämpningsguide*. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino Oy.
- Ukkola, E. 2007. *Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelun huoltosuunnitelmatyössä*. Sosiaalityön pro gradu- tutkielma. Kuopion yliopisto.
- Unicef. *Barnkonventionen*. Hämtad:8.7.2012. Tillgänglig: <http://unicef.se/barnkonventionen>.

BILAGA 1 FÖLJEBREV

Bästa respondent

Vi heter Camilla Salomaa och Jenni Rantanen och vi studerar till socionomer (YH) vid Arcada i Helsingfors. För tillfället skriver vi vårt examensarbete och vi strävar efter att bli utexaminerade vid julen 2012.

År 2007 reviderades barnskyddslagen, och i den nya lagen (417/2007) lyfts barns delaktighet fram som en allt större faktor. Barns delaktighet har stor betydelse då man kartlägger barnets och familjens situation, och barnets åsikter skall höras och tas i beaktande då man gör beslut. Olika metoder och arbetsredskap i arbetet med barn är av stor betydelse, då barn kan ha svårt att uttrycka sig i ord eller beskriva sina känslotillstånd.

Syftet med vårt examensarbete är att undersöka hur barns rättigheter till delaktighet förverkligas i utredningarna av barnskyddsärenden, och vilka metoder som används av de professionella i hörandet av barnen. Vår undersökning går ut på att intervjua professionella genom temaintervjuer. Med hjälp av intervjuer vill vi ta reda på Era åsikter och upplevelser gällande barns delaktighet och vilka metoder Ni använder Er av i arbetet med barn. Intervjun kommer ta plats på Er arbetsplats och vi har räknat med att en intervju kommer ta cirka en timme. Om det passar för Er kommer vi att använda bandspelare som ett hjälpmedel under intervjun för att i efterhand kunna ange Era svar så korrekt och fullständigt som möjligt. Ni har rätt att avbryta intervjun eller låta bli att svara på enskilda frågor om det känns så.

Deltagandet är frivilligt, men för att få en ökad förståelse skulle vi gärna vilja höra Era tankar om ämnet. Uppgifterna är anonyma och konfidentiella. Era namn kommer inte att synas i vårt examensarbete. Endast vi och vår handledare har tillgång till materialet, efter att examensarbetet är färdig kommer vi att förstöra allt insamlat material.

Om Ni vill fråga någonting kan Ni gärna kontakta oss.

Med vänliga hälsningar,

Camilla Salomaa

040 534 2407

camilla.salomaa@arcada.fi

Jenni Rantanen

041 436 1446

jenni.rantanen@arcada.fi

Handledare Arla Cederberg

arla.cederberg@arcada.fi

BILAGA 2 INFORMERAT SAMTYCKE

Informationen som kommer fram i intervjuerna används för vårt examensarbete som har som syfte att undersöka hur barns rättigheter till delaktighet förverkligas i utredningarna av barnskyddsärenden, och vilka metoder som används av de professionella i hörandet av barnen.

Deltagandet är frivilligt och intervjun kan avbrytas när som helst. De intervjuade hålls anonyma under hela processen och kopplas inte på något sätt till svaren från intervjuerna. Endast undersökarna har tillgång till råmaterialet. Materialet förstörs då examensarbetet är godkänt. Om det passar Er kommer vi att använda oss av bandspelare som ett hjälpmedel vid intervjun. Man har rätt att låta bli att svara på enskilda frågor.

Jag har förstått texten och accepterar den. Jag har fått tillräcklig information om undersökningen.

Datum

Datum

Respondenten

Intervjuaren

BILAGA 3 ANHÅLLAN OM FORSKNINGSLOV

Camilla Salomaa

Jenni Rantanen

Arcada Jan Magnus Janssons plats 1,

00550 Helsingfors

Bästa samarbetsparter inom xxx stads barnskydd

Vi heter Camilla Salomaa och Jenni Rantanen och vi är sista årets studerande på det sociala området till socionom YH vid Arcada. Som bäst håller vi på att skriva vårt examensarbete och syftet med vårt examensarbete är att undersöka hur barns rättigheter till delaktighet förverkligas i utredningarna av barnskyddsärenden, och vilka metoder som används av de professionella i hörandet av barnen.

Deltagandet i intervjuerna är frivilligt och konfidentiellt. Ni har rätt att avbryta intervjun eller låta bli att svara på enskilda frågor om det känns så. Intervjuerna kommer ta cirka en timme och utföras på Er arbetsplats. Utöver oss två kommer vår handledande lärare att ha tillgång till materialet. Materialet kommer att bevaras på ett säkert ställe. Respondenterna förblir anonyma i vår forskning och vi kommer att förstöra allt material då vårt examensarbete är klart.

Vi anhåller om lov att få genomföra vår undersökning i den aktuella enheten för att få material till vårt examensarbete, och för att få ha arbetstagarna som respondenter.

Med vänlig hälsning,

Camilla Salomaa

040-5342407

camilla.salomaa@arcda.fi

Jenni Rantanen

041-4361446

jenni.rantanen@arcada.fi

Jag beviljar forsknings lov åt Camilla Salomaa och Jenni Rantanen.

Datum och ort

Underskrift och namnförtydligande

BILAGA 4 INTERVJUGUIDE

Teman

1. Professionsprofil

- Vad har Ni för utbildning
- Hur länge har Ni jobbat inom barnskyddet?
- Vad har Ni för arbetsuppgifter?

2. Delaktighet

- Vad anser Ni att barns delaktighet betyder i Ert arbete?
- Vad kan Ni som professionella göra för att möjliggöra barns delaktighet?
- På vilka sätt kan barnet vara delaktigt?

3. Arbetsmetoder

- Vilka metoder använder Ni när ni reder ut barnskyddsanmälan och vill att barnens åsikter skall komma fram?
- Vilka skillnader finns de i användningen av arbetsmetoder med tanke på barnets ålder?
- Upplever Ni att Ni har tillräckligt med hjälpmedel för att hjälpa barnet att uttrycka sig själv?

4. Tid och resurser (som Ni har till ert förfogande)

- Vilka utmaningar upplever Ni att uppkommer vid utredningarna?
- Vad lyckas Ni med, vad går bra?
- Upplever Ni att det finns tillräckligt med tid till Ert förfogande i mötet med barnen?

BILAGA 5 HAASTATTELURUNKO

1. Taustatietoja

- Mikä on ammattinne / koulutuksenne?
- Kuinka kauan Te olette työskennelleet lastensuojelun parissa?
- Mitä Teidän työtehtäviinne kuuluu?

2. Osallisuus

- Mitä mielestänne lapsen osallisuus tarkoittaa Teidän ammatissa?
- Mitä Te ammattilaisena voitte mahdollistaa lapsen osallisuuden?
- Millä keinoilla lapsi voi olla osallisena?

3. Työskentelymenetelmät

- Mitä menetelmiä käytätte kun selvitätte lastensuojeluilmoitusta ja haluatte että lapsen näkökulma ja mielipide tulevat kuulluksi?
- Millä tavalla työskentelymenetelmät vaihtelevat lapsen iästä riippuen?
- Onko mielestänne käytössänne tarpeeksi apuvälineitä jotta lapsi saa ilmaistua itseään ja tulee kuulluksi?

4. Aika ja resurssit (joita teillä on käytössänne)

- Mitä haasteita koette kohtaavanne selvitysten aikana?
- Missä tunnette onnistuvanne, mikä menee hyvin?
- Koetteko että Teillä on riittävästi aikaa käytettävissänne kohdattaessa lapsia?

